

Живко Илић

докторанд

Исповједништво светог преподобномученика Ђакона Авакума Моштаничког као додатак српском мартирологију

Сажетак: Овај рад¹, настао поводом 200-годишњице од великомученичког страдања Светог Ђакона Авакума Моштаничког, у цјелости је посвећен поимању хришћанског мучеништва и националног јунаштва које сусрећемо код овог преподобномученика. Његова исповједничка смрт учинила га је бесмртним како у овом свијету из којег одлази тако и у оном у који ступа, што је својеврсни парадокс у хришћанском схватању феномена *смрти*. Смрт на правди Бога Живог није ништа друго до павловско *идење за Христом*, истрајавање на трновитом путу, одстрађавање правде Божије и људске, одстојавање своје православне вјере, свог црквено-народног бића и како духовног тако и националног идентитета. Уколико невидљиви точак времена буде више одмицао од дана смрти Светог Ђакона Авакума, утолико ће овај Божији угодник постајати све бесмртнији. Од смрти нема страшније пошасте, али и она постаје мајка бесмртности када бива за Христову истину и правду. „*И њознајте истину и истина ће вас ослободити*“ (Јн 8, 32).

Кључне ријечи: Свештеномучеништво, великомучеништво, преподобномучеништво, новомучеништво, мучеништво, жртва, мартирологиј(ум), страдање, исповједништво, свједочење.

Увод

„*Нема љеише вјере од хришћанске,
Срб је Христив, радује се смрти.*“

Животопис Светог преподобномученика Ђакона Авакума² мање-више нам је познат, тако да се у овом раду нећемо искључиво на њега фокусирати, осим у оном дијелу у којем ово буде неопходно. Овдје ћемо се прије свега позабавити моралним ликом и култом Светог Ђакона Авакума у којем долази до прожимања хришћанског мучеништва и националног јунаштва. Ова два стања у српском православном духовном, односно, националном бићу у потпуној су симбиози од искони из једног једноставног разлога што смо кроз вијекове као народ страдали истом снагом и као православни и као Срби, јер је православни Србин једини аутентични Србин. Илустрације ради, није било времена да смо страдали по једном, а не и по другом основу.

Двјестогодишњица од напрасне великомученичке смрти двадесетогодишњег преподобног Ђакона Авакума уствари је двовјековни јубилеј његове бесмртности,

---

¹ Овај рад писан је за Шести годишњи симпозион православних теолога *Српска теологија данас* — СТД 2014., а у организацији Института за теолошка истраживања — ИТИ при Православном богословском факултету Универзитета у Београду.

² Име Авакум долази од јевр. *зајрвај*.

јер је својом смрћу постао бесмртан. Ово честито српско дијете у миру је носило крштено име Љепоје.³ Стари Латини говорили су: *Nomen est omen* што преведено на српски језик значи *име је ознака*. Примио је монашки постриг из руку свог духовника Генадија (Шувка) у манастиру Моштаница⁴ подно планине Козаре у Републици Српској.

Мучеништво за Христа

Свети Јован Златоусти благовијести: „*Мучеништво је не само њрѣљење и сѣрадање за Христѣа, неѣо и у жељи и у намјери, ѣиј. у љубави.*“ Црква Божија од првог дана свог постојања била је и јесте мученичка. Гоњење Цркве Божије и њених чланова је константа. Што је један народ бивао богоноснији утолико је дивније плодове давао у лицу своје најбоље дјеце; и опет, уколико је један народ више плодова слао у небеске житнице Небеског Домаћина, у виду Светих мученика, утолико је овај народ постајао богоноснији и Богу милији.⁵ Исповједништво најбољих синова Цркве Христове амбијент је у којем она континуирано егзистира од свог оснивања до данас.

Мученици у нашем народу, чини ми се, најбројнији су међу дјецом у свим етапама крстоносне историје наше помјесне Српске цркве и њене државе. Довољно је да овај свој навод документујем само једном непобитном чињеницом као што је *данак у крви*. Непријатељ и душман(ин) Крста са три прста овим методом систематски је затирао ионако обogaљен српски народ ударајући тамо гдје га највише боли — у потомство.

Црква остварује своју Свету мисију и поред тога што мучеништво перманентно постоји. У овом *свијету који у злу лежи* (1. Јн 5, 19) оно је увијек актуелно. Страдање је атмосфера у којој Црква непрекидно обитава. У различитим временима иза нас гоњења су била некада јачег, а некада слабијег интензитета, некада отворена и јавна, а некада прикривена и перфидна, подмукла. У оваквом стању авакумовског свједочења истине непрекидно се испуњавају ријечи Господа Исуса Христа: „*Ово сам вам казао, да у мени мир имајте. У свијету ћете имајти жалост; али не дојте се, ја сам њодиједно свијет*“ (Јн 16, 33). У ранохришћанском спису *Посланица Дионетију* стоји написано: „*Хришћани живе у Оѣаѣдинама својим али као ѣролазници, као ѣрађани учесѣвују у свему али све ѣодносе као сѣираници, свака ѣуђина њима је Оѣаѣдина и свака Оѣаѣдина ѣуђина, ѣокоравају се ѣостѣојетим законима али својим живоѣтом ѣревазилазе законе.*“

Мучеништво за Бога и човјека присутно је још од почетка историје забиљежене у Библији. Велики свједок-мученик Христов, Свети апостол Павле у својој *Посланици Јеврејима* каже: „*А вјера је основ свеѣа чему се надамо, ѣѣтврда сѣвари невидљивих*“ (11, 1). Јагње Божије Архимученик Господ Исус Христос-Богочовјек и јагањци Божији-хришћански црквени београдски мученици, на чијем челу се на-

³ Не може се са сигурношћу тврдити да му је крштено име било Љепоје, јер, постоји мишљење да га је мајка овако звала од миља материнске љубави и његове како тјелесне, а оно још и више душевне љепоте ради. Вид. Д. Васић, *Велики исѣоведник вере, Књѣа о ѣакону Авакуму*, Београд 1968, 78.

⁴ Манастир Моштаница је задужбина краља Драгутина. Ово је најстарији манастир у доњем Поуњу. Налази се под планином Козаром на дванаестом километру јужно од Козарске Дубице у Републици Српској. Из рушевина је обновљен у XVI вијеку за вријеме патријарха Макарија (Соколовића). Био је кроз вијекове и остао духовни, национални и културни центар српског народа у Крајини.

⁵ (Поповић), Ј., *Жиѣија Свеѣих за деѣембар*, преузето 23. 05. 2014. у 21:21 са: <http://www.svetosavljje.org/biblioteka/avajustin/zitijavsetih/ZitijaSvetih1217.htm>.

лази Свети Ћакон Авакум као што се негда на челу седморице Ћаконa јерусалимске цркве нашао Свети Апостол, Првомученик и АрхиЋакон Стефан, убијељени крвљу својом која се сјединила са спасавајућом, убјељујућом и васкрсавајућом крвљу Христовом, повезани су истом богочовјечанском љубављу и вјерношћу, истом правдом Божијом и људском, истом славом и бесмртношћу.⁶

Храброст и страх животу

Неустрашивост Светог Ћаконa Авакума и величина свих београдских новомученика који су пострадали заједно са њим и благовештењским игуманом Пајсијем (Ристовићем), темељи се на јеванђељском парадоксу: *десмртности не бива без смрти*, али не било које смрти, већ смрти за Христову истину и правду. Овакво стамено држање Светог Ћаконa Авакума инспирисало је народног пјесника да у десетерцу, који је уствари преточено Свето Јеванђеље у стих, каже:

„Никад Србин кукавица није,
Смрт га гледа, он се на њу смије.“

Нису ли ови стихови пандан стиховима Светог Јеванђеља: „*Не дојте се оних који убијају тијело*“ (Мт 10, 28)? Вјерујући српски народ у својој пословичној мудрости каже: „*Храбар човјек умире једанјућ, а сѣрашљивац сѣојину љуша*.“ Дакле, овдје су супротстављене двије људске особине: *сѣрах живоју* и *храброст* као његов антипод. Истине за љубав и вољу, сваки човјек посједује страх, неко израженији, видљивији (који нам се чини већим), неко опет невидљиви, прикривени (који нам се чини мањим). Као што се људи не дијеле на грешнике и оне који то нису, него на оне који су свјесни или не свог гријеха, исто овако условно речено постоји диоба не на оне који имају или немају страха, већ на оне који признају или не признају да га имају. Сваки човјек посједује *сѣрах живоју*, али када увиди да његов живот није његова својина, већ дар Божији и када спозна за коју Светињу га евентуално полаже као уздарје Богу, онда овај страх смјењује давидовском одважношћу пред наизглед страшним Голијатом исто као што тамна ноћ бива потиснута свијетлим праскозорјем. На овај начин човјек уочава да је и његова жртва вреднована истом мјером као и остале жртве: свештеномученика, преподобномученика, великомученика, мученика, исповједника... и обузима га петровско покајање послје трократног одрицања свог и нашег Господа. Ово покајање је стид човјеков пред храбријим и часнијим од себе, самокритика због обузимања страхом и најмириснији цвијет људског карактера и поштења.

Пут на страдање као пут у живот вјечни

Светог Ћаконa Авакума који се као изгнаник из манастира Моштанице, па преко Славоније обрео у манастиру Благовештењу у Трнави код Чачка, прст Божији повезао је са авом Пајсијем. Руковођен овом Пресветом водиљом Свети Ћакон Авакум био је у моштаничко-благовештењској грнчарској радионици изливен сасуд свих хришћанских врлина. Зато се у вријеме крстоносно својој мајци Божани захваљује на млијеку, али не и на њеној науци, њеној бесједи, тј. наговору да се по-

⁶ Епископ Атанасије умировљени херцеговачки, *Нови мартирологиј Српске цркве*, преузето 19. 05. 2014. у 17:46 са: <http://arhiva.eparhija-zahumskohercegovacka.com/files/u10/Novi%20Martirologij.pdf>.

турчи⁷ и одвраћању од страдања Христа ради хотећи да као прави син сљедује мученичким стопама својих двају родитеља⁸: Гаврила који га је заједно са мајком му уз благослов Божији донио на свијет и благовештењског аве Пајсија уз чију помоћ је узрастао у мјеру расџа њуноће Христове (Еф 4, 13).

Дакле, није ријеч, о нужности страдања или неминовности мучеништва Светог ђакона Авакума или немогућности његовог избављења, јер, као што смо напријед видјели, нуђено му је да се одрекне Господа Исуса Христа не би ли на овај начин себи живот продужио. Овдје се ради о његовој одлуци да исповиједи свог и нашег Господа, да страда, али не због свог евентуалног личног законпреступништва као онај непокајани разбојник, већ на правди Бога Истинитог. И покајани бивши разбојник који је био распет Христу с десне, као и онај непокајани с лијеве стране страдали су себе ради, а Христос нас ради. Дакле, Христов *марџириј(ум)* (= мучеништво) спасоносан је за све нас. „*Одредише му ѓроб са злочинцима, али на смрџи би с боџаџијем, јер не учини неџравде ниџи се нађе џревару у усџиима њеџовијем*“ (Ис 53, 9), уп. (1. Пт 2, 22; 1. Јн 3, 5). *Марџиријум*, пак, непокајаног разбојника није био спасоносан ни за кога, па чак ни за њега, а све због његовог непоправљивог држања и у последњем часу пред смрт, јер се ни на Крсту није покајао. „*А један од одџешених злочинаца хуџаше на њеџа ѓовореџи: Ако си џи Христос, сџаси себе и нас!*“ (Лк 23, 39). Међутим, *марџиријум* покајаног бившег разбојника за њега није био спасоносан али је постао спасоносан поистовијетивши се са *марџиријум*-ом Господњим и Његовим Крстом, а све због његовог покајања. „*А друџи одџоворивџи укораваше ѓа ѓовореџи: Зар се џи не доџиш Боџа, кад си и сџм осуџен џако? А ми смо џраведно осуџени, јер џримамо ѓо своџим дџелима као џиџо смо заслужили; а он никаква зла не учини. И рече Исусу: Сџеџи ме се, Госџоде, када доџеш у Царсџиву своме. И рече му Исус: Заисџа џи кажем данас њеш биџи са мноу у раџу*“ (Лк 23, 40–43). Из реченог јасно нам је да сваки *марџиријум* није спасоносан сам по себи и да свако страдање уствари није *сџрадање* у правом смислу ове ријечи. Свако страдање није *марџиријум* и спасоносно. На Голготи била су три Крста, али само је један, Христов Крст био спасоносан за све нас.

Свети ђакон Авакум не изазива злу коб, не тражи страдање, али када га је задесило, када му је наметнуто, видјели смо како се понио не хотећи да прихвати срамну погодбу — понуду да се потурчи не би ли заузврат добио избављење од страдања. Стојећи овако пред Господом понизно, а пред тлачитељима поносно, али не и пркосно, показао је и њима и нама како треба оправдати звање истинског Христовог војника и на *сџрашном мјесџу џосџоџаџи*. Његово кротко држање по узору на Голготског Јагањца духа смјелог и чела уздигнутог изазвало је дивљење безбожних Агарјана. Као овакав Христов ратник заслужено је побрао и симпатије завојевача, а све због његовог неустрашивог геста. Турци овакво др-

⁷ Пузовић, П., *Учеџише свешџенсџива у Првом сџрџском усџанку*, преузето 17. 05. 2014. у 21:34 са: <http://www.czipm.org/puzovich.html>.

⁸ Обојџца су уморени истом смрџу и од истог свирепог крвника — Турака: Гаврило је заједно са многим устаницима жив набијен на колац на чардаку у Машићима послџе неуспјеле и у крви угушене Машићке или Јанчићеве буне 1809. године у свагда немирном Поткозарју у Крајини јуначкој, али и питомој. Ова буна подигнута је под утицајем Караџорђевог устанка у Србији 1804. године. Ава Пајсије је пред Стамбол-капијом жив набијен на колац, такође, послџе неуспјеле Хаџи-Проданове буне 1814. године која је опет у крви угушена уз помоћ Милоша Обреновића. Милош је Турцима помогао из два разлога: а) по једнима први је што није вјеровао у успјех Хаџи-Проданове буне, а по другима што је сматрао да још није дошло вријеме за Други устанак и куцнуо час за коначан обрачун са Турцима за који се и он спремао; б) други разлог је тај што је процијенио да би дјелотворно било да покаже своју покорност Турцима која ће му послџе донијети привилегије и по њега повољнији третман код Турака.

жање нису могли срести међу својим сународницима, који су неријетко мијењали вјеру за вечеру.

Смрт за истину — увод у бесмртност

Исповједничка смрт Светог ђакон Авакума учинила га је бесмртним и у овом свијету из којег одлази као и у оном у који ступа. Смрт на правди Бога Живог није ништа друго до павловско *идење за Христом*, одстрадавање правде Божије и људске, одстојавање своје православне вјере, свог црквено-народног бића и идентитета. Уколико невидљиви точак времена буде више одмицао од дана смрти таквог човјека какав је био Свети ђакон Авакум, утолико ће он бити све бесмртнији. Од смрти ништа није страшније, али и она постаје мајка бесмртности када бива за Христа у истину и правду. „*И љознаћеће истину и истина ће вас ослободити*“ (Јн 8, 32). Човјек може многим путевима по урвинама и беспућима у овом свијету јурити за бесмртношћу, али само је један пут у стварну бесмртност, а то је пут који води Господу Исусу Христу. Остали „путеви бесмртности“ и „путокази у трагању за бесмртношћу“ нису ништа друго до смјернице за странпутице и ћор-сокаке. „*Уђиће на уска вратиа; јер су широка вратиа и широк љуџ шћо воде у љройаси и мноџо их има који њиме иду. Јер су уска вратиа и тијесан љуџ шћо воде у живоџи, и мало их је који ља налазе*“ (Мт 7, 13–14).

Православна Црква Христова украшена је кроз вијекове дијадемом (= вијенцем) београдских Светих мученика: Донатом, Фортунатом, Ермилом⁹, Стратоником¹⁰ те ђаконом Авакумом и његовим старцем и духовником Пајсијем. Свети ђакон Авакум и игуман Пајсије идентификовали су се са београдским првомученицима Хришћанства: Ермилом и Стратоником, погубљенима у Диоклецијаново вријеме и баченима у Дунав. Свети ђакон Авакум и игуман Пајсије како су заједничарили у подвижништву, посту и молитви, свом снагом су у јединомислију и у свједочењу свог и нашег Господа. Један као дијете јуначке и вазда дунтовне Козаре, а други искусни ава кога је изњедрила питома и поносна Шумадија, на најдивнији начин изображавају и представљају братску љубав Срба са обје стране дринског богаза. Свети ђакон Авакум и Свети свештенмученик Платон Бањалучки који је још једна парадигма исповједништва, свједочења и страдања Христа ради из каснијег доба и од другог завојевача, али истовјетног по циљу и средству, патрони су богоспасаване епархије бањалучке. Свети преподобномученик ђакон Авакум дијете крајишко посвједочио је свог и нашег Христа у Београду како у кули Небојши испод Калимегдана тако и на страшном губилишту, а Свети Платон Бањалучки, дијете београдско посвједочио је свог и нашег Христа у Крајини на увору Врбање у Врбас и опет обојица показали и доказали да је тешко бити православни Србин, али не и немогуће, да је крстоносно, па стога и тешко, али и благословено.

Закључак

Света Црква Божија чија је *љава од уља* (Мт 21, 42) Сам Господ Исус Христос, *сазидана је* (Мт 16, 18) на темељу Пророка и Апостола који су је раширили од краја до краја Васељене и натопљена крвљу Мученика за вјеру. Ако је неко осуђен у

⁹ Поповић, Р., *Београдски мученици Ермил и Стратоник*, Богословље 1 и 2 (1991) 73–80.

¹⁰ Исто.

име Господа Бога, он је *μαρτυς αγιος* (= Свети мученик), брат Господњи, *син Свевишњеја* (Лк 6, 35), обиталиште Пресветог Духа преко Кога је сваки вјерни примио свјетлост славе Јеванђеља када се удостојио да прими непропадљиви вијенац и свједочанство Христових страдања, и заједницу крви Његове и да буде усиновљен састрадавањем у Његовој смрти.¹¹ Међутим, свака кап невино проливане крви по ријечима Тертулијановим постајала је *сјеме за нове хришћане* о чему врло иконично и живо својом великомученичком смрћу свједочи Свети ђакон Авакум, најдивнији изданак Кнез Поља, Поткозарја и васцијеле Крајине који је страдањем за свог и нашег Господа једном за свагда утврдио темеље српског Православља у Босни и Херцеговини. Његовим страдањем наша Небеска Отаџбина обогатила се ниучему не осиромашивши земаљску. *Кулиј* (= молитвено поштовање) Светог ђакона Авакума у српском народу спонтано је развијан. Он, као поновљиво поновљени Свети апостол првомученик и архиђакон Стефан данас се сматра заштитником београдске и васколике српске православне дјеце ма гдје се она налазила под овим нашим сводом небеским. Спомен његовог страдања Српска црква празнује 17/30. децембра.

Закључујући, видимо да синоними: исповједништво, преподобномучеништво, великомучеништво, мучеништво, новомучеништво, страдање, свједочење и др. красе Светог ђакона Авакума¹² који је Господа својим страшним страдањем славио да би му Господ на његову жртву узвратио тако што га је прославио ореолом бесмртности овјенчавши га вијенцем славе који не вене. Такође, они красе и плејаду српских мученика чијим је страдањем за Господа наша помјесна Српска црква дала Цркви саборној=васељенској изобилне плодове у своје вријеме, а чији плодови нипочему нису хуђи од приносá иних хришћанских народа.

Извори

Апостолске установе (Les Constitutions apostoliques), *О мученицима (за вјеру)*, 5, 1–6, Sources chretiennes (SC), 329, Париз 1986.

(Поповић), Ј., *Житија Светијих за децембар*, преузето 23. 05. 2014. у 21:21 са: <http://www.svetosavlje.org/biblioteka/avajustin/zitijasvetih/ZitijaSvetih1217.htm>.

Светио писмо Новој завјети, прев. Комисије Светог архијерејског синода Српске православне цркве, Београд 1999².

Светио писмо Сјароја и Новоја завјети, прев. Комисије Светог архијерејског синода Српске православне цркве, Београд 2012.

Литература

Васић, Д., *Велики исјоведник вере, Књија о ђакону Авакуму*, Београд 1968.

Гавриловић С., *Војводина и Србија у време Првој усјанка*, Нови Сад 1974.

Душанић С. С., *Босна и Карађорђево усјанак*, Гласник Српске православне цркве, бр. 7, 8, 9, Београд (1954).

Епископ Атанасије умировљени херцеговачки, *Нови марширолојј Српске цркве*, преузето 19. 05. 2014. у 17:46 са:

<http://arhiva.eparhija-zahumskohercegovaacka.com/files/u10/Novi%20Martirologij.pdf>.

Кашић Љ. Д., *Улоја свештенства у Првом и Друјом српском усјанку*, Београд 1983.

Милеуснић, С., *Светији Срби*, Крагујевац-Београд 1989.

¹¹ Апостолске установе (Les Constitutions apostoliques), *О мученицима (за вјеру)*, 5, 1–6, Sources chretiennes (SC), 329, Париз 1986.

¹² Канонизован је 1962. године.

- Новаковић, С., *Васкрс државе српске*, Београд 1954.
- Поповић, П., *Односи Србије и Црне Горе у XIX веку 1804–1903*, Београд 1987.
- Поповић, Р., *Београдски мученици Ермил и Спиритоник*, Богословље 1 и 2 (1991).
- Поповић, Р., *Извори за црквену историју*, Београд 2006.
- Поповић, Р., *Појмовник црквене историје*, Београд 2000.
- Протић, М., *Књига о ђакону Авакуму*, Београд 1988.
- Пузовић, П., *Учешиће свештеништва у Првом српском устјанку*, преузето 17. 05. 2014. у 21:34 са:
<http://www.czipm.org/puzovich.html>.
- Срдановић-Бараћ, О., *Улоја свештеништва у Првом и Другом српском устјанку*, Београд 1975.
- Чубриловић В., *Први српски устјанак и босански Срби*, Аранђеловац 2003.